

List izhaja vsak petek

in velja za navadne naročnike s poštnino vred in v Gorici domu poslan: za celo leto 3 gold., za pol leta 1 gold. 50 s., za četrto leta 80 sold. — Kdor sam po-nj pošilja, plača 2 g. 50 s. Za ude kat.-pol. društva je naročnina določena v društv. pravilih. Posamezni listi se prodajajo po 6 sold. pri knjigarju Sobar-ju na Travniku.

GLAS

Naročnina in dopisi

naj se blagovoljno pošiljajo opravniku in sovredniku **Matiji Kravanja-i** v nunskih ulicah h števil. 386. Vse pošiljatve naj se frankujejo. Rokopisi se ne vračajo. — Oznanila se sprejemajo. Plača se za navadno vrstico, če se naznanilo samo enkrat natisne, 8 sold., če dvakrat, 12 s. že trikrat, 15 s.; za kolek vsakrat 30 s.

Še enkrat Hrvat. ko.

(Konec; gl. I. 23.)

Hrvatom od Madjarov ne gré veliko upati, ker oni se postavljajo proti trojedini kraljevini na stališče 48. leta. Ali to, kar so tega leta imeli, dosegli so po krivici sè zvižajo, terorizmom in — prekucijo. Zgodovinsko pravo je edino stališče, s kterega se morajo razmere med Ogersko in trojedino kraljevino soditi in uravnati. Vsako drugo početje je krivično, miru ne obeta, in ga tudi obetati ne more in ne sme. Da tudi zdaj po vpeljanem dualizmu Madjarov ni volja z bratovskim hrvaškim narodom se pomiriti, so pokazali zadnjih pet let pri volitvah za deželni zbor hrvaški. V ustavnih državah morajo biti vse volitve proste, kar tudi dotični avstrijsko-ogerski zakoni velevajo, za trojedino kraljevino pa to ne velja. Pri volitvah prešlih petih let ni bil glas narodov merodajen, ampak sila madjarska. Volitve so bile večkrat napovedane, pa brž sopet ustavljene, če so v Pešti čutili, da narodni možje zmagati utegnejo. Kdor ni Madjarom po volji glasoval, bil je v vladnih novinah psovvan, in za izdajico in panslavista proglašen, in če je bil kr. uradnik, je tu pa tam celo ob kruh prišel, naj je bil še tako sposoben in vesten v svoji službi. Najboljši ravnatelj in učitelj srednjih in ljudskih šol so bili odstavljani, zato ker niso hoteli, da se trojedina kraljevina v madjarstvu potopi. Mahoma so izgubili službo Korinek, Čeh, prof. na zagrebškem gimnaziji, Torbar, Hrvat, ravnatelj više realke, naš Trdina, spisatelj slovenske zgodovine, in drugi. Svarilo sta prejela učenjaka in pisatelja ravnatelj Veber in prof. Jagić v Zagrebu. Vladni listi so o njih pisarili, da so narodni fanatiki, da se pri njih prevratni duh skriva pod krinko narodnosti, in da delajo proti celokupnosti dežel krone sv. Štefana. Madjaronska „Debatte“ jih je celo panslaviste imenovala, s kterim epitetom (pridevkom) je tudi škofa Strossmayr-a, Avstrijana z dušo in telesom, pitala. To, kar so ti listi v imenu vlade o omenjenih narodnjakih pisarili, niso še dokazali, in tudi ne bodo, ker ne morejo, pač pa je sodnija bana barona Rauch-a, ki je vse, kar je bilo narodnega in narodu vdanega z nogami teptal, *goljufije in sleparije* krivega spoznala.

Sedaj imate rognikolarni deputaciji obeh dežel v Pešti dogovore zastran poprav o Hrvatom l. 1868 usiljeni pogodbi, zadevajoči državno-pravne razmere med Ogerskim in Hrvaškim, in kakor se misli po prizadevanji krone same. Ali, kakor reči stojé, tudi sedaj ne bo še miru med Ogersko in trojedino kraljevino. Tirjatve hrvaške kraljevinske deputacije so jako zmerne, rekel bi za trojedino kraljevino v nekem zmislu pogubljive, in vendar jih madjarska oholost neče sprejeti. Med tem, ko se v Pešti dogovori med obema deželama vrše, banuje v Zagrebu sopet Vakanović, Hrvatom nepriljubljena oseba z neomejeno oblastjo. Ustavaški listi se tega veselé, znamenje, da se bodo morali Hrvatje še nekoliko časa madjarski sili uklanjati.

Nadejamo se pa, da bo kralj sam madjarskemu nasilstvu meje odkazal, in oholim, celemu svetu se rugajočim Madjarom dejanski povedal, da se narodna vprašanja brez narodov rešiti ne dadé. Fiat!

Dopsi.

Iz tominske okolice, 9. grudnia. (Zakasn.) Kdor dolgo trka, se mu na vse zadnje odpre že zarad nadležnosti, če ne iz dobrote. Tako so slovenski domoljubi dolgo in stanovitno trkli na vladina vrata, ter tirjali, naj se načelo enakopravnosti tudi za Slovence pripozna in djanjsko izvršuje, naj se slovenski jezik v šole in uradnije vpelja. Po dolgem trkanji se je vendar nekaj pritrkalo. Nektare — žalbog le nektare — uradnije dopisujejo slov. strankam po slovensko, med kterimi se tominsko glavarstvo, kakor tudi sodnija posebno odlikujeta, kajti na čelu jima stojita moža značajna, Slovencem pravična, za njih blagostanje vneta. Kak razloček med uradovanjem v Tominu in pa — v Gorici. Tukaj je večidel še cela, pusta ledina, ki čaka željno delavnih rok. Vendar ne morem si kaj, da bi ne obračal pozora tudi slovensko uradujočih oblastnij na noko pomanjkljivost, ki se večkrat nahaja n. pr. v povabilnih listih. Znano je, da naši priprosti kmetje, dasiravno znajo brati, vendar niso v tem tako izurjeni, da bi mogli prebrati vse od kraja, sosešno če je hitro pisano: To se more le od bolj omikanih pričakovati. Toraj je napaka, ako se v takih listih tako hitro in nemarno piše, da je pisanje manj izurjenemu, nerazumljivo. Tako je prišel k meni danas kmet in me prosil, da bi mu prebral nek povabilni list. Ko ga v roke prejmem in vidim, da je slovenski pisan, vprašam kmeta, zakaj da ga ni dal brati doma kteremu svojih že odrašenih otrok, ki zna brati in pisati: pa mi odgovori, da ga ne more prebrati. In res, ko bolje pogledam, vidim, da je bilo to, kar je poleg tiskanih besedi z roko pisanega, prav nemarno začčkano, in še izurjenemu komaj razumljivo. Želeti je toraj, da se v takih listih piše tako, da zamore tudi neomikanec zapopadek prebrati, saj je tako že le par besedi treba, ko je vse drugo na obrazcu že tiskano. Drugače bi bilo za priproste ljudi vse eno, ako bi se jim po nemški ali laški dopisovalo, kakor nekdej, ker bi bili prisiljeni, kakor do zdaj, iskati si daleč okrog človeka, ki bi jim „mandate“ prebiral.

Naz Banjšic, 10. dec. O prihodu moje godovine so mi došle od nekterih strani iz Tominskega šolskega okraja poprašbe tega smisla: Ali je kaj resnice na tisti novici, ktero je bil „Glas“ v 16. listu o ljudsko-šolskem nadzorništvu razglasil?

Ker nij sedaj časa vsakemu posebi pisati, naj se poslužim tiste poti, po kteri se je bila ova novica razglasila, ter naznanim p. n. čč. gospodom, da je „Glas“ resnico pisal. Visoko c. k. ministerstvo za bogočastje in uk je privolilo v to naméro s pogojem, ako bi hotel jaz *prostovoljno* odstopiti. Po tem me je veleslavno c. k. deželno šol. svetovalstvo naprosilo, naj odstopim. Odgovoril sem: *Ne morem*. Kaj več o tem drugipot. A. Ž.

Iz Gorice, 10. dec. — r. Zdaj, ko se šolska svetovalstva, občine in deželni zbor mnogo sè šolstvom pečajo, naj bode tudi meni dovoljeno, spregovoriti o tako važni stvari. — Res, da nisem ni strokovnjak ali šolnik ni ud ktere šolske oblastnije, pa oče sem, in ne vem, zakaj ne bi stariši imeli pravice, tudi včasih kaj vmes govoriti, kjer in kedar gre za njih kri (otroke) in za žep njihov. Jez moram — ker okoliščine tako nanesejo — otroke večkrat podučevati ali vsaj nadzorovati jih pri učenji, (tedaj sem nekak nadzornik) in i-

mam torej priložnost, marsikaj opazovati — med mnogim lepim in dobrim tudi marsiktero napako. Da sem se pa ravno zdaj na šolskega konja spravil, dala mi je povod razprava (v dež. zboru) o vladnem predlogu zastran §. 54. nadzorstvene postave in sosebnosti dr. Deperis-ovega nasveta zastran vpeljavanja narodnih jezikov v srednje šole v Gorici. Ko je dr. Dep. utrjeval svoj predlog, povedal je marsikaj, kar jez živo čutim in čemur po vsem pritrjujem. Naše ljudske šole po vsem goriškem Slovenskem so zdaj tako urejene, da se le zgolj v maternem jeziku poučuje, in to je edino pravo, ker naravno in ker je tudi pri vseh družih narodih taka, kajti nikdar ni prišlo Francozom v misel, podučevati svoje francoske otroke po nemški, ali pa Nemcem, učiti svoje po frankoski ali ruski ali italijanski. Dobrošno otrok pa prihaja iz ljudskih šol na kmetih v viša 2 razreda c. k. vadnice v Gorici, ktera je za slov. otroke edina šola, iz ktere zamorejo prestopiti v gimnazij ali realko. Edina — pravim — za to, ker nima nobena druga v deželi toliko razredov, da bi se mogli učenci pripraviti za neposredni prestop v srednjo šolo; edina pa tudi za to, ker je srednja šola — nemška, nemški se pa v ljudskih šolah nikjer (redno) ne podučuje, ko na goriški vadnici, kjer je poduk v viših razredih utrakvističen in to menda ne po postavi, ampak *vkjub* postavi zavoljo srednje šole, za ktero pa vadnična nemščina *ne* zadostuje. In do samke sem te hotel pripeljati, dragi čitatelj! Sedanja uredba naših ljudskih in srednjih šol, je taka, kakor da bi hotel kdo združiti ogenj in vodo: Spodej vse slovensko in na edini vadnici za silo nekaj nemškega, zgorej vse nemško! Mislimo si zdaj zadrego, v katero prihajajo vsako leto učenci in učitelji, samo, da je težko razsoditi, čigar križ je težji, učiteljev ali učencev. Pa tudi nam očetom, ki smo prisiljeni gledati muke naših otrok, ni to kaj tacega, da bi mogli mirnodušni ostati. Kakšen in kako hiter bi napredek bil pri le kolikaj zmožnih otrocih, da ne bi bilo težav z učnim jezikom. No, saj pravimo mi — seže mi tu v besedo kak Nemeč — da treba to reč poravnati — vpeljite nemški jezik po vseh vaseh, kakor ga vlada namerava vpeljati, pa je težava odpravljena. Vem, da prav zdaj naj hujše piha nemška ali bolje ponemčevalna sapa po Goriškem in predrznost nekterih ljudi že ne pozna več mej, a predno se to zgodi, da nam niže šole ponemčite, dajte nam jih raji kar naravnost zapreti, in ne silite nas proti naturi grešiti. Mi spoštujemo nemščino, a na mestu, ktero jej gre. Dajte nam narodnih šol, dajte nam za omiko edino primerno, naravno podlago — potlej se bomo radi učili nemški jezik, kakor se ga uče zdaj Madjari in Italijani noter doli do Neapolitanskega. Začetne šole morajo tedaj biti na vsak način slovenske, in na drugo ne gre obračati pazljivosti, nego na preuravnavo srednjih učilišč, v narodnem zmislu, da se bode podlaga vjemala s tem, kar se ima na njo zidati. Za Gorico ni je rešitve, ko v — *narodno-paralelnem realnem gimnaziju*. Ta ideja ni niti moja, niti nova, a praktična je in nje vresničenje edina rešilna nit iz naših šolskih homatij. Vsaka druga uravnava bi prizadela ne le preveč stroškov, temuč bi utegnila zadeti tudi še na marsikake druge zadržke. Nujno je, da se za zdaj vsaj 4 niži razredi ponarodijo, tako n. pr., da bi se vsi sedanji laški učenci na gimnaziju in realki združili v 4 ital. razrede, vsi slovenski obeh učilišč v 4 posebne slovenske. Predavali bi se vsi predmeti v ital. razdelku po it., v slov. po slovenski. (Za zgled nam služita dež. kmetijska šola in učit. izobraževališče.) Nemščina bi bila zapovedan predmet in bi se morala toliko in tako učiti, da bi bili dijaki v viših razredih sposobni, udeleževati se z vspehom tudi nemškega predavanja vsaj nekterih predmetov. Kako bi kazalo natančnije uravnati viši gimnazij in višo realko, to bi se podalo iz skušinj, iz števila učencev itd.

Iz goriške ravnine. — 15. decembra. — V poslednjem listu se dopisnik iz „kobaridskega kota“ pritožuje, da plača duhovnikov še ni uravnana, in želi, da bi jo dobivali iz *deželnih blagajnic*, kakor učitelji in uradniki. Uredništvo je k po-

slednjim besedam pristavilo dva uprašaja in jaz mu pritrjujem, ker zares dvakrat bi se morali uprašati, ali bi tako bolje bilo. Nikdo ne more tajiti, da imajo duhovni *spluh* slabe dohodke in da morajo bolj po kmečko, ko gospojsko živeti, ako hočejo shajati pri tolikišnih stroških, ktere sedanjega časa razmere vsakemu usilujejo. Gotovega plačila najdemo pri duhovnih malokje; če pa dobi kaj več, ko je pisanega, stane ga gotovo več ko je vredno, ker gastonj nobeden nič n dá. Zategadel mora vsak želeti, da bi se stalno in primerno plača uredila in da bi se v gotovem denarju d. bivala. Da bi se pa iz *deželnih blagajnic* dobivala, kakor dopisnik iz Kota misli, tega jaz in marsikdo drugi ne odobruje. Zakaj?

Po naključbi mi je prišla v roke znana mladonemška „Deutsche Ztg.“ od 8. dec. t. l. Ta list nam odkritosrčno razlaga, kako liberalci o duhovskih razmerah mislijo. „Katolicizem in monarhija“, pravi imenovani list, ste nezdržljivi vlasti. V svoji dvojni lastnosti, kakor državljan in katoličan, mora človek dvema gospodoma služiti in že Homer pravi, da naj bo le en vladar, ne pa eden v domači deželi, drugi v Rimu. Vsa javna oblast vzhaja le od državnega glavarja. Kdor v njegovem imenu in od njega plačan kako javno službo opravlja, bodisi minister, sodnik, koncipist ali duhovnik, je državi odgovoren in dolžan, državne postave bolj ko vsak drugi spoštovati. Med vsemi državnimi uradniki opravlja duhovnik naj važniša opravila in njegov posebni stan mu daje naj lepšo priliko, da po svojem upljava na ljudstvo. Novejši čas nam je duhovna, kakor nar. zdatnišega političnega agitatorja pokazal.“

Nadalje prasha list, kako je to, da večina evropskih dežel sama in po svojem izreja državne služabnike, in da je pri nas narobe; da duhovni so nasprotni ustavi itd. Odgovor, pravi, nam daje knjizura, ki je izšla pod naslovom: *) „Prenaredba bogoslovskih učilišč.“ Pravi nam dalje, da je prejšnje čase vsa učilišča država sama nadzorovala, da sta pa Thun in konkordat bogoslovske šole popolnoma skrila državnim očem. Tega pa, toži list, še veleslavne državne postave od 21. dec. 1867 niso prenaradile; to se pa ima v tej dobi državnega zbora zgoditi.

Da bi pa g. Stremayr o tej priliki ne predlagal prepohlevnih postav, za to mu „D. Ztg.“ svoj svet ponuja in pravi: „Zdaj gre zato, da dobimo duhovno-državne služabnike, kateri morajo prvič na tak način svojo službo opravljati, da zadostijo sedanjim razmeram našega ljudstva in kateri so drugič odtegnjeni vsakemu tujemu upljava, kateri bi jih naganjal k temu, da zoper državne koristi in postave delajo. Da se pa ta namen doseže, je treba, da postane bogoslovska vednost prosta, neodvisna tudi od narmanjšega hierarhičnega upljava, odgovorna samo vladi in javnosti. Zategadel se nam pa konec sedanjih semenišč zdi *conditio sine qua non*. Sposobnost in pravico, da kdo duhovno državno službo zadobi, si zamore dotični pridobiti le s tem, da napravi preskušnjo pred državno izpraševalno komisijo.

Našega zahtevanja drugi del, ki ni manj važen od prvega, bi se dosegel s tem, ka se niže duhovstvo odtrga od višega itd.“

V tem sestavku nam liberalci natanjko kažejo svoje namere nasproti duhovnikom: oni hočejo iz prostih aposteljnov napraviti državne služabnike, ki bi morali po njih volji učiti, pridigovati itd.; zato bi pa morda dobivali plačo (Bog ve kako) iz državnih blagajnic, pa le, ko bi ubogljivi otroci bili, to je, na „ustavo“ prisegli in lepo o političnih in tudi marsikdaj o verskih stvareh (šola—civ. zakon) molčali; ko bi pa ne ubogali, bi jim brž jasla zaprli, kakor se je nedavno ermlandskemu in genevskemu škofu zgodilo.

Ko bi kdaj do tega prišlo, kar pa ne bo, bi gotovo naši veri in našemu narodu v korist ne bilo *), duhovni bi pa iz prostih aposteljnov in buditeljev naroda državni sužnji postali.

Glej 7. l. „Glas“-ov.

*) „Slov. Narod“ je družega mnenja bil, ko je o članku v 7. štev. „Glas“-a govoril.

Ker je pa pomoč potrebna in silna, treba, da jo drugje iščemo. Jaz mislim, da je naj bolje, če si duhovni *sami* pomagajo s tim, da si napravljajo *vzajemne pripomočne družbe*, kakor se je to nezdavno zgodilo v Ljubljani, na Dunaju in v Solnogradu, kjer sta prč. nadškofa z lepim zneskom temelj položila.

V Gorici imamo že tako družbo, znani „Pio sovvegno“*), trebalo pa bi jo razširiti s tem da *vs*i duhovniki nadškofije pristopijo in nekoliko več vplačujejo. Prej ko ne bi se pa tudi dala po vseh občinah vsaj nekoliko zvišati dose-danja plača duhovnikov s tem, da k biri še kaj v denarju do-dajo; kjer so pa cerkve premožne, naj bi one kaj pripomo-gle, saj je bolje, da obresti cerkv. premoženja cerkveni slu-žabnik zdaj uživa, ko da vedno rastejo in jih drugikrat zna-biti — država požrè.

Kar se pa tiče trditve nekega prof. bogoslovja, da je bira nartrdnejša vez med duhovnikom in ljudstvom, je ne more ovreči, nikdo kdor z ljudstvom občuje; prosto ljudstvo ima duhovna tem rajši, če ga večkrat vidi; in če pošlje duhoven namestnika na biro, ljudstvo mrmra in je nezadovoljno. Sicer je z biro res trud, so stroški in je še kaj družega združeno — ali, bolje nam je od *ljudstva* biti odvisnim, ko od *vlade*: ljudstvu smo *učeniki*, pri vladi bi bili — *sluge*. Bog obrni na bolje! **)

Iz Gorice, e — g. (Izv. dopis.) Mnogokrat se sliši sem-tertje, kakor nekteri trdijo, moder svet, da naj se človek, ko-likor mogoče odteguje javnemu pozorišču, na katerem se tako ostentativno kažejo v raznih odurnih podobah mnogovrstni čini sedanje toliko hvalisane nove dobe. Ko bi človek le mogel! Ko bi mu bilo mogoče vsaj nekoliko prezirati velevažna vprašanja vrteča se krog preustvarjanja raznih razmer avstrijskih ljudstev, — gotovo bi si marsikdo velikokrat ohranil jasno čelo i bistro veselo oko. A človek je socialen faktor, in naravno uže prisiljen, da se mora zanimati — za današnje blodnje! Pa, ako tudi preziramo človekovo naravo, mora se človek za taka vprašanja zanimati, ker je k temu prisiljen, ker se sploh godi ono preustvarjanje po geslu, ktero takó dovršeno znači denašnje čase, po geslu glasečem se: „Moč velja v zvezi sè slepo strastjo in satansko zavistjo, ktera ne more trpeti zraven sebe pravice in svete resnice!“ Ni mogoče človeku, da bi se hladnokrvno držal proti takim silovitnim načelom. Glej mogočnega leva, kako razburjeno stresa svojo veličestno glavo, s kako mogočnim glasom tuli svoj Junonni: „Quos ego!“, da se gora trese, kedar mu lovčeva roka mlade ugrabi! Glej ga črviča v prahu, kako se zviija i brani, kedar mu od potnikove noge pogibeljna smrt preti! In to so živali, brezumne živali! Pa naj bi se razumni človek hlapčevski uklanjal takim napadom, kateri nameravajo njegov obstanek na veke zakriti, naj bi nasprotnikom po volji korakal proti temnemu propadu, od koder ni rešenja, kjer nehaj njegov naj draži zaklad — vera in narodnost! Nak, ne bo dal! Pogumno se treba vesti, srčno sukati orožje, da nadvladamo sovražnike, naj jih bo kakor listja in trave!

Naj mi blagovoljni bralec oprostí, da ga dolgočasim s takim suhoparnim modrovanjem; naj pomisli, da je tudi njemu velikokrat uže kri zavrela, kedar je slišal o kakem novem načinu, kako bi se Slovani, oziroma Slovenci, vspešneje na zid pritiskali. — Da se javno izve, v kacic rokah je v nekih učiliščih naša slovenska mladina, hočem zabilježiti novi način kterege more le nemška narobe-kultura iznajti.

Dobro je znan namen narodu ali veri protivnih mož. Kakoršen namen, takošna so tudi sredstva. Poglejmo malo v šolo, ktero smatrajo naši ljubeznjivi nasprotniki za pravo in prvo kovačijo v dosego svojih zlobnih namenov. Dobro vedó namreč, da treba pri drevci začeti, da vzraste drevo, da treba mladini uže začeti ulivati strupa, da se narodi nova genera-

cija, odgojena po nazorih tacih kulturnih brezverskih a-postolov. V naših šolah se gleda od strani neke svojati na to, da dijaki veliko duševne hrane dobé, a na kakovost hrane se ne pazi. Predava se (ali vsaj predavalo se je) filo-zofija, oziroma goli skepticizem, v kterege se, če je le možo-če; kaka kosmata zavije; in kak tak univerzalno - ženijalni profesorček skoči kar v drugo sfero, da se slušateljem sama na sebi pusta filologija popolnoma ne pristudi; začne se večkrat — po pregovoru: „*variatio delectat*“, — in da se učencem podá tako nekaka kvintesenca neobhodno potrebne splošne omike, — predavanje liberalnega bogoslovstva; po svetem pismu se pridno iščejo bele vrane; zine se potem kaka splošna o verstvu; v Kristu, našem Odrešeniku, blebečejo se tako stvari, da je same dijake sram, se ve da take, katerih ni volja, kar slepo se udati takemu veljaštvu, takemu možu, kateri nima družega razloga za svoje nesramno kveketanje, nego ta, da je bil tudi on znabiti namenjen za duhovski stan! Kaka brbljavica! Kak apostol vere to! Naj brže iz „*Redactions bu-reaux*“ kacega Slovane in katoliško vero žročega nemškega „*Schmirblatta*!“ (Dalje)

Ogled.

Avstrija. Kakor med svojimi sedé že skup—pa ne vsi. Manjka 17 poslancev „pravne stranke.“ Poslancev s Predarjskega, Tiroljskega ni v državnem zboru, s Pemskega, Moravskega, Gorenje-Avstrijskega, Stajarskega in Kranjskega so došli samo nemško-liberalni; „našega“ Črne-ta ime nahajamo pa že v nekem odseku, vulgarni centralist grof Coronini je celó že med onimi srečnimi, ki jih je minister preteklo nedeljo sklical na posvet o načrtu zastran direktnih volitev; toda o njih spo-dej. Drugi Primorci, Dalmatinci in Galičani pridejo v Beč, ka-ko dolgo pa ostanejo in ali ostanejo vsi, bomo videli. — Dr-žavni zbor, ne zmenivši se kar nič za prazne stole, lotil se je urno razprav in dognal že med drugim to, da za prve kvatre l. 1875 sme vlada davke pobirati po tisti odmeri, kakor letos, ker ni moč pred novim letom novega proračuna pretresti in odobriti. V seji 14. dec. je predložil minister De Pretis državni proračun za 1875. Letošnja finančna postava (1872) kaže stroškov 353 tisuč in 700 milijonov gld., prihodnj. leta preu-darek pa 377 tisuč 300 milijonov, torej 25 tisuč in 600 mil. več. Dohodkov za 1875 je 18 mil. več ko letos, namreč 340 tisuč 771 milijonov. Primanjkljej znaša tedaj 35½ mil. Gosp. minister pa številke tako obrača, da se mu kaže 4-5 mil. več, nego jih treba, da se deficit pokrije. Račun l. 1871 je sklenjen s preostankom 26 mil. Ta presežek prihaja — pravi mi-nister — iz rednih letnih dohodkov, iz direktnih in indirektnih davkov, kateri se od leta do leta množe tako, da, v tem ko so se dohodki od l. 1868 do 69 zvišali za 3 mil., došlo je od l. 1870—71 za čez 7 mil. več, nego jih je bilo prejšnjih let. In tako modruje g. razlagavec-minister naprej. Bog daj, da ne bi bile njegove številke le umetno sestavljene! — Na gori omenjeni posvet zastran volitne preuravnave je bilo povablje-nih (15. t. m.) 41 strogih centralistov, 13 iz zbornice gosposke, 28 iz poslanske. Zborovali so celih 5 ur. Ministri so bili vsi pričujoči, govoril je pa skor le min. Lasser. Razgrnil se je poslancem samo splošni obris skrivnostnega črteža, po katerem se ima Avstrija, ne — Cislajtanija preustvariti, ustava zagotoviti in utrditi in ustavovercem neljuba opozicija užugati. Načela min. načrta volitne reforme so: Poslance za državni zbor ne volijo več deželni zbori izsred sebe, ampak volilci sa-mi naravnost. Število posl. v drž. zboru se pomnoži za 120; zdaj jih je (pisanih) 203, potle bi jih imelo biti 323. Poslanci za vsako deželo se porazdelé na tiste skupine, ktere volijo posl. v deželni zbor, namreč skupine kmečkih občin, mest, trgov in obrtnijskih krajev, kupčijske zbornice in vélikega posestva. Šte-vilo poslancev, ki so prihajali do sedaj v drž. zbor izsred sku-pin vél. posestnikov in kmečkih občin, pomnoži se za 50 od-stodkov na vsako skupino; ostali pomnožek spade na skupino mest itd. Kmečke občine volijo posrednje po volilcih, kakor

*) Na to se že davno misli. Ur.

***) Hvala Vam za dopis; Vašim načelom gotovo z nami vred vsak zvedenec pritrjuje. Ur.

do zdaj v dež. zbor, druge skupine neposrednje z listki. Volilni okraji se omejuje tako, da pride na vsacega le eden poslanec. (Gledalo se bo pri urejanju okrajev na enakost interesov in sosebno jezika, na občenje itd.) V skupino mest, obrtnijskih krajev itd. pridejo razen onih od l. 1861 tudi taki kraji, katerih število stanovancev, obrtnija in torej davki so od tistih mal porastli. — To so važniše točke nove postave. Narhujši liberalni centralisti niso bili kaj zadovoljni z ministerskimi razodetji. Zvlasti jim to ni po volji, da se je dalo v načrtu preveč poslancev vel. posestvu in kmečkim občinam. Oni se boje, da ne bi postal novi drž. zbor preveč konservativen, češ, da omenjeni skupini volite navadno v neliberalnem zmislu. Po površnem preračunjenji nekega ustavaškega lista bi bil razloček med sedanjim in novim številom zbornikov raznih skupin blizu ta-le: Vel. posestvo ima zdaj 58 posl. v Beču, potlej bi jih imelo 87, tedaj 29 več; kmečke občine zdaj 78, potlej 117, 39 več; vsi drugi bi prišli na skupini mest, trgov itd. in kupč. zbornic, katerih prva ima zdaj 58, druga 9 posl., skup tedaj 67, to število bi se pomnožilo za 52, tako da bi jih bilo v prihodnje 119. — Vse to smo razložili že naprej za to, da si drugi pot, ko bomo prisiljeni o teh rečeh pisati, kaj črnila prihranimo, kajti pisati bomo imeli še o indirektnih volitvah, akoravno bi nam naj ljubše bilo, ko bi mogli z njih načrtom peč zakuriti. One so smrt dež. zborov, vničenje zgodovinskih pravic dežel in kraljevin in — Bog hotel, da ne — začetek še večih homatij, nego smo jih imeli do zdaj. Cislajtanija *ni* in *ni* za strogi parlamentarni centralizem. Nadejamo se pa, da ne bo kruha iz g. Lasser-jeve moke. — V razvedovanje v zadevi direktnih volitev naj dodamo slednjič še to. Volitna reforma je nasprotna decemborni ustavi sami (na katero se ustavoverci toliko opirajo). § 7. pravi, „da za vsako deželo določeno število poslancev (drž. zbora) pošilja njen deželni zbor“; pre naredbe te določbe je le mogoče vpeljati „po nasvetu deželnih zborov z državno postavo.“ In v deželnih ustavah je zapisano, da je deželni zbor „poklican“, pri izvrševani postavodajne oblasti sodelovati in ima ustanovljeno število poslancev v drž. zbor poslati. Primerimo zdaj s temi določbami to, kar se zdaj na Dunaji snuje, in vedeli bomo, kako moramo volitno preuravnavo imenovati. Povrh tega se da aritmetnično dokazati, da je *pet šestin* avstr. stanovancev direktnim volitvam nasprotnih, med njimi vsi Slovani. (Drž. zbor ima zdaj, od 17. t. m. do 9. jan. pr. l., božične počitnice.)

Zunanje države. *Francosko.* V tem, ko v „Gl.“ že omenjeni odbor trideseterih svoje predloge o minist. odgovornosti, podaljšanja Thiers-ove oblasti itd. izdeluje, prišlo je 14. t. m. v obcnem zboru zopet do hude jezične bitve med strankama, desnico (monarhisti) in levico (republikanci). Levica ne more razumeti, kako je mogoče, da imajo v „republikani“ monarhisti večino; imela bi jo rada ona sama. V ta namen so — po vseh Gambetta-vih potovanjih in ognjeno-rdečih govorih — začeli levičarji rogoviliti poprej v nekterih njih časnikih, potlej v „republikanski zvezi“ (t. j. glavni levičarski klub), ter priobčili nek „manifest“ (razglas), v katerem so vabili ljudi, naj bi, posluživši se peticijske pravice, pošiljali od vseh strani narodnemu zboru peticije za — *razpuščenje zbora* in za razpisanje *novih volitev*, češ, da sedanji zbor ne zastopa več občnega menjenja. — V saboto so bile te peticije na dnevnem redu. Levica je potolčena in to po vladi Thiersovi, za katero je stala v tem vprašanji desnica. Thiers je poslal v boj ministra za pravo, Dufaure-a, kateri je določno povedal, da le narodnemu zboru samemu gre izreči, ali in kedaj se ima raziti; zbor je gotovo kompetentniši v tem, nego vsi skup, ki so peticije poslali; grajal je potovalno Gambetta-vo zgovornost in zatrdil, da zbor in predsednik (Th.) morata skup odstopiti; razpust (zdaj) da bi bil začetek še večih agitacij. Z eno besedo: Narodni baor naredi testament, kedar bo hotel in kakor bo hotel. Nasvet Dufaure-v (vladin) je bil: Prestop čez peticije k dnevnemu redu. Za ta nasvet je glasovalo 490 zbornikov, proti njemu 201. Tako so levičarji zopet osramotjeni.

Monarhisti so sklenili, da se ima Dufaure-v govor po vsi Franciji po oglih prilepiti.

Italija. Rim. Parlamentni odbor je sprejel vse članke samostanske postave z nebitvenimi premembami; glede Jezuitov je sklenil, da se imajo odpraviti. Da s *tim* sklepom Jezusova družba *ni* še odpravljena, razume se samo od sebe.

Domače novice.

(*Nj. ces. visokost, nadvojvoda Karol Ludovik*) je došel z otroci v Gorico v sredo, 18. dec., ob 12¹/₄ o poldne. Na postaji p. n. gg. mestni župan grof K. Coronini, okrajni glavar in namestn. svetovalec, bar. Kechbach, in poveljnik tukajšnje posadke; drugo gospodo je sprejemal pozneje v svojem stanovanji v Seiler-jevem poslopji na solkanski cesti. Zvečer je imelo biti mesto razsvetljeno, ali, ker nadvojv. po rajnci nadvojvodinji materi žaluje, se je po njegovi želji preklicalo. Vendar pa ste meščanska in vojaška banda zvečer pred stanovanjem njegovem igrali. — Vse cesarski rodovini vdane Goričane srčno veseli, da je svetli nadv. že v drugo prijazno naše mesto počastiti blagovolil.

(*G. Wretschko v Gorici!*) Nenadoma se je raznesla v torek po mestu novica, da je prišel — od ministerstva poslan — graški dež. šolski nadzornik g. W., naši srednji šoli kot izreden nadzornik ogledovat. Vzroka živa duša ne ve, marsikteri pa marsikaj slutiti. Da hoče g. minister zanesljivo (!) sporočilo o stanju naših šol imeti, in da je g. W. za to sem poslalo, misli si lahko vsakdo, a kaj namerava potlej s tem poročilom — naj ugane, kdor zna. Nekteri sumijo, da gre za germanizovanje. Gotovo pa morajo dohajati ministru za uk med rednimi in objektivno resničnimi tudi Bog si ga vedi kaka druga čudna poročila — od tod ali drugod? — da se v Beču ne morejo več razvedovati v naših razmerah, in da se jim je zdelo potrebno, posebnega pooblaščenca semkaj poslati.

Razne vesti.

„*Slovenski Gospodar*“, izvrsten in neustrašljiv zagovornik zagovornik pravic slov. naroda, sosebno štajerskega, bodi si v političnih, bodi si v verskih zadevah, bo s prih. letom izhajal sicer v nekoliko manjši obliki, ali na celi poli. Število naročnikov se je zdatno pomnožilo — do 1100. Cena mu ostane ravno tista.

— *Preč. g. opat Matija Vodušek* v Celji, slovenski pisatelj, ljubljenc ljubljenca našega, rajnc. škofa Slomška, je 10. t. m. 71 let star po dolgi bolezni *umrl*. Vsem Slovencem bodi rajniki v pobožen spomin priporočen!

— *Povodnje* so pretečenih dni veliko, po nekterih krajih neprecenljivo škodo napravile, sosebno na Koroškem, Štajerskem, Ogrsk. po Italiji, pa tudi pri nas. Soča je pri Fari predrla bregove, in se izlila po rodovitni planjavi; več ko 100 njiv zemlje je poplanknila in poškodovala. Vsa škoda se ceni na 100.000 gold.; in to je tem huje, ker je ta nesreča zadela ravno bolj ubogo ljudstvo, ki nima zdaj kam se obrniti kakor do milosrčnosti dobrih ljudi.

— *Razglas in opomin.* Odbor slovenske Matice je pri XXVII. skupščini 31. oktobra 1872. l. sklenil, da se po časnikih proglašajo, naj vsak Matičar do konca 1872. leta plača zaostale svoje letne doneske, donesek za 1873. leto pa do konca meseca junija; kdor na ta proglas ne zadosti svoji dolžnosti, ta se izbriše po 3. §. Matičnih pravil.

Dalje je bilo sklenjeno, ude, ki po tem razglasu ne plačajo zaostankov svojih, ob enem naprositi, da nazaj pošljejo knjige, ki so jih prejeli za leta, za ktera niso plačali doneska.

Odbor izvrševaje omenjena sklepa, prosi vredništva vseh slovenskih časnikov, da v svoj list sprejmo ta razglas in opomin.

Ker bi utegnilo biti družbenikov, ki ne vedó, ali so kaj na dolgu in koliko, zato se vsem gg. poverjenikom v kratkem pošlje natančen izkaz vseh zaostankov njihovega poverjeništvu z opomini vred za dotične gg. Matičarje.

Iz odbora Matice slovenske v Ljubljani 8. decembra 1872.

Dr. E. H. Costa,
predsednik.

A. Lésar,
odbornik in tajnik.

„Nov.“